

3 Святло каштоўнасцей духоўных. Жлобінскі край: мінулае і сучаснасць / Пад агульнай рэдакцыяй В. С. Новак, А.А. Станкевіч. – Гомель: ААТ “Полеспечать”, 2009. – 544 с.

4 “Гаючае слова роднай зямлі” (беларускія лекавыя замовы). Фальклорна-этнаграфічны зборнік / аўтар уступнага артыкула, аўтар-укладальнік Вяргеенка С. А. – Гомель : Барк, 2013. – 340 с.

5 Вяргеенка, С. А. “На моры-акіяне, на востраве Буяне...” (лекавыя замовы Гомельшчыны): фальклорна-этнаграфічны зборнік / С. А. Вяргеенка; пад рэд. В. С. Новак; М-ва адукацыі РБ, Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2009. – 220 с.

The article reveals the model of world construction, which is presented in the works of the custom genre. Attention is drawn to the opposition of pagan and Christian ideas related to world construction. It is traced to what extent the most significant provisions of the Bible were manifested in the national custom tradition and to what extent they influenced the ideological and artistic palette of this genre, which corresponds to the folk-mythological and Christian-religious picture of the world.

УДК 811.161.3'374:004.9:398.91(=161.3)

И. Г. ГОМОНОВА

(г. Гомель, УО «Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины»)

ТЕМА “ПОРЫ ГОДА І ІНШЫЯ АДЗІНКІ ЧАСУ” В ЭЛЕКТРОННОМ СЛОВАРЕ БЕЛОРУССКИХ ПОСЛОВИЦ

Анализируется организация тематической группы белорусских пословиц о временах года в сводном электронном паремиологическом словаре. Описывается последовательность объединения пословиц о зиме и весне в рамках данной тематической группы и тем самым раскрывается внутренняя связь этих паремиологических единиц.

Сводный электронный словарь белорусских пословиц, который создается коллективом авторов [1] с использованием девяти паремиологических словарей и в качестве основы тематической организации имеет словарь белорусских пословиц, составленный М. Я. Гринблатом [2], позволяет проследить логику развития темы внутри каждого из тематических объединений.

Тематическое объединение «Поры года і іншыя адзінкі часу» в сводном электронном словаре белорусских пословиц насчитывает 570 паремиологических единиц (из них 447 паремий о временах года). Рассмотрим развитие данной темы в паремиологическом своде на материале пословиц о зиме и весне.

Несмотря на то что в народной традиции начало года связывается с весной и пробуждением природы, анализируемое тематическое объединение открывается пословицами о зиме. Всего в сводном электронном словаре белорусских пословиц представлено 100 паремий, посвященных зиме и зимним месяцам. Начинается паремиологический рассказ о зиме прогностическими паремиями, содержащими приметы приближения и наступления этого времени года: *Жураўлі ляцяць высокая – зіма яшчэ далёка; Гусі нізка – зіма блізка; Вішня не апала – зіма не настала, вішня апала – зіма настала*. Далее следуют пословицы, которые характеризуют основные признаки зимы, образно описывают ее как холодное и голодное время года: *Зімою сонца свеціць, ды не грэе; Зіма вялікае горла мае; Зіма з вялікім горлам – усё паесць; У зімы вялікі рот; Зімой конь каня з’есць; Зіма – з вялікай глоткай, усё паесць*. Говорится также в пословицах о том, что зимний день короток (*Зімовы дзянёк, што камароў насок*), а зимняя ночь длинна (*Зіменная ночка – бацьку сарочка*). *Зіма ліха, а без зімы яшчэ горш* – утверждает коллективный автор пословиц, и этой паремией можно было бы завершить паремиологическую характеристику зимы, но в описание зимы, представленное в пословичном своде, входит также установление взаимосвязи зимы и лета и их сравнительное описание.

В обобщенном виде взаимосвязь и взаимообусловленность зимы и лета выражены в поговорке *Якая зіма, такое лета*. Раскрывается эта мысль в следующих паремиях: *Калі не будзе зімою бела, то не будзе ўлетку зелена; Калі зіма ўбогая снегам, то лета – хлебам; Калі ўзімку зямля бачыць неба, то ўлетку не бачыць з яе хлеба; Зіма снежная – лета дажджлівае; Зіма на лета робіць, а лета на зіму; Усё зімою згадзіцца, што ўлетку ўрадзіцца* и др. Сравнительная характеристика зимы и лета выражается в пословицах *Зіма – свякруха, лета – матачка; Зімою абрыдзіць нос абціраючы, а ўлетку абрыдзіць вароты адчыняючы*.

В отличие от корреляции «зима – лето» соотношение «зима – весна» представлено в пословичном своде единичными паремиями: *Як зіма без марозу, так вясна без шкоды не абайдуцца; Як зіма марозна, а вясна цяплянька, то й азіміна і ярэна харашэнька; Хто зімой скацінку добра даглядае, той вясной за хвост не падымае*.

Продолжается паремиологический рассказ о зиме пословицами, характеризующими зимние месяцы. Первый месяц зимы упоминается только в одной паремии прогностического типа: *У снежні мароз і снег вышэй хаты – год будзе багаты*. Характеристика второго месяца зимы открывается пословицей *Студзень – году пачатак, а зіме – палавіна*. В качестве основного признака второго зимнего месяца в паремиях называется холод: *Студзень зямлю студзіць; Студзень хаты студзіць – рана гаспадароў будзіць; У студзені і гаршок у печы замярзае; У студню вады не льюць, а ў лес дроў не возяць* и др. В паремиологическую характеристику января входят также прогностические паремии (по этому месяцу судили о будущих весне и лете): *Студзень мяце – ліпень залье; Студзень імглісты – мокры год, студзень халодны – позняя вясна і дажджлівае лета; Калі ў студзені дажджы – дабра не ждзжы*.

Паремии-приметы входят и в паремиологическую характеристику третьего месяца зимы. По февралю судили о предстоящем лете (*Калі ў лютым трываюць сталья марозы – лета гарачае; Люты халодны і сухі – жнівень гарачы*), а также о характере самой зимы (*Які дзень першага лютага – такія і астатнія; У лютым востры мароз – кароткая зіма*). Последний зимний месяц, как и предшествующий, характеризуется в пословицах как холодное время года (*Праверыць люты, хто блага абуты; Спытае люты, ці добра абуты*) и при этом сравнивается с январем и мартом (*Люты не студзень, але пальцы застудзіць; Прыйшоў люты – пытаецца, ці добра абуты; прыйшоў марац – прымарозіў палец*). Завершается характеристика последнего зимнего месяца и зимы в целом двумя паремиями с противоположным значением, вторая из которых ставит точку в паремиологическом описании зимы: *Віхры і мяцелі ў лютым наляцелі – Завірухі і мяцелі ў лютым адгудзелі*.

Паремиологический рассказ о весне (в сводном электронном словаре белорусских пословиц представлено 168 паремий, посвященных весне и весенним месяцам) начинается с пословицы о неустойчивой весенней погоде, о борьбе весны и зимы: *Вясною бывае тры зазімкі: на пупушку, на лягушку і на кукушку*. Затем следуют паремии о птицах и животных, поведение которых служит признаком прихода весны: *Прыляцеў кулік з замор’я, вывеў вясну з няволя; Бусел прыляцеў, вясна будзе (сравн. Два буслы не робяць вясны); Як у тры молата сініца содзіць – к вясне; Бычкі бушуюць – вясну чуюць*. Далее приводятся паремии о таких характеристиках весны, как дожди, грозы, половодье: *Ранняя вясна – шмат вады; Вясной дажджы не лішнія; Гром грывіць: вясна настаяшчая*. И только одна пословица говорит о весне как о теплом времени года: *Вясення сонца што ласкавае слоўца*.

Значительное место среди паремий о весне занимают пословицы о необходимости и важности сельскохозяйственного труда в это время года. Такие паремии приводятся в пословичном своде следующими блоками: «Весенний день дорог»: *Вясенні дзень год корміць; Страчанага дня вясною не купіш; «И весной, и летом, и осенью много работы, но весна открывает цикл сельскохозяйственных работ»: Прыйшла вясна – ужо часу няма, прыйшло лета – бярыся за тое, то за гэта, надышла восень – яшчэ работ восем; Вясной прапусціць – летам не дагоніш; Хто вясною скача, той увосень плача; «Весной нужно трудиться, несмотря ни на что»: Увесну не прыслухайся, што баліць*.

Продолжается паремиологическое описание весны характеристикой еще целого ряда типичных признаков этого времени года: *Вясна красна, хоць галадна; Вясной зверху пячэ,*

а знізу марозіць; Вясной і ўдод запяе; Вясной і травінка да травінкі хінецца; Чакай, баран, вясны – трава будзе. Большая часта пословиц характэлізуе весну пачем сапаставлення ея с осенню (Вясна не мясная, а восень не малочная; Увясну караб вады, ды коўш гразі, а ўвосень коўш вады, ды караб гразі; Вясною лес адзенеца, а восенню нявесь гдзе падзенеца; Вясна кветкамі багата, а восень з пірагамі ў хату; Вясна красна цвятамі, а восень пладамі; Вясной частуюць малачком, а восенню мядком; Вясною каровы кажуюць: ежмо, ежмо ды далей лезьмо, а восенню: ежмо, ежмо ды дахаты лезьмо; Людцы ходзюць весной за насеньням, а ўвосень – за вясельям і др.), режэ – с летом (Вясна – маці, а лета – бацька; Вясна-красна багата цвятамі, а лета – снапамі; Вясну хваляць за дажджы, а лета – за снапы). В едннчнх пословицах апсываеця сувязь весны і осенн (Вясной пасееш – увосень збярэш), весны і знмы (Як вясною з травою, то зімою са снегам), а такжэ абнаружываеця абшчность весны і осенн (Вясна і восень на рабой кабыле ездзюць).

Паремнологнческаая характэрыстыка перваго весеннего месяца в сводном электронном словаре беларусскнх пословиц начннаеця паремннмн *Які сакавік, такі красавік; Якая другая палавіна сакавіка – такая першая палавіна красавіка*, выражаюшчнмн обуславленность втораго месяца весны первым. Далее такжэ следуют паремнн, характэрызуюшчн март «на фоне» апреля: *У марце зіма не гнне, у апрэлі трава не расце; Ні ў сакавіку вады, ні ў красавіку травы*. Затем звучнт целыі ряд пословиц, в которнх апсываюцца тыпнчнне для марта прызнакн (прежде всего неустойчнвая холондная пагода): *Марац адмарозіць палец (укусіць за палец); Пытае марац, ці цёпла ў палец; У марцы яшчэ мерзнуць старцы; Сакавік часамн снегам сее, а часамн сонцам грэе*. Представлены в паремнологнческой картнне марта н пословицы сельскохознйственной тематнкн: *Калн ў марце зямля ўбачыла неба, то не будзе хлеба; Калн жыта ў сакавіку глядзіць на неба, не есці тады хлеба; Сакавік мокры – хлеб будзе горкі; Як ідзе дождж у сакаўцы, то хлеба будзе ў рукаўцы, а як ідзе дождж у маі, то хлеба будзе і на гультая*.

Второй весенннй месяц характэрызуеця в паремнологнческом своде лаконнчно н прежде всего в пословицах на сельскохознйственную тему: *Красавік ваду падбнрае, красачкн пушчае; Красавік сушыць – ннчога з зямлі не рушыць; Калн ўдасца апрэль, будзе жыту прыбыль; Красавік чорны ў полі, а ў бары белы*. В пословице *Красавік з вадою – маі з травою* выражаеця обуславленность аднаго весеннего месяца другнм, а в пословице *Красен красавік цяплом, а жннвень дабром* – сапаставнтельная характэрыстыка весеннего н летнего месяцев.

Пословицы, характэрызуюшчн маі, развнвают следуюшчн основнне мнкротемы: «Маі – холондннй месяц», «Маі – дождлнвыі месяц», «Дождлнвыі н холондннй маі – залог богатаго урожая», «Не холондннй н сухой маі – прычнна голода». Прнведем пословицы о третьем весеннем месяце группамн, представленнмн в паремнологнческом своде значнтельным чнслем сннонимов н варнантов: а) *Маі: каню (валам) сена дай, а сам на печ уцякай; Калн маі, ганн валы ў гай, а сам на печ уцякай; Бывае маі, што коням сена дай, а сам на печ уцякай; Па маі яшчэ на печы сядзн н др.*; б) *Маі холондны – не будзеш галондны; Калн маі холондны, дык год хлебарондны; в) Як дождж ідзе ў маі, то будзе жыта, як гай; Мокры маі – жыта як гай; Цёплы марац, мокры маі – тады жыта як гай; Цёплы апрэль ды мокры маі, то будзе жыта як гай; Сухн марац, мокры маі – будзе добры ўраджай; Сухн март, цёплы апрэль, мокры маі – жыту будзець ураджай; Сакавік сухн ды мокры маі – будзе каша і каравай; Маі дажджлнвы – год урадлнвы; У маі дождж – будзе сена і рож; Мокра ў маі – будуць пышнныя караваі; г) Як у маі суха, то падцягваі бруха; Аі, аі, месяц маі, не холондны, дык галондны*. Завершаеця паремнологнческаая характэрыстыка маа н весны в целом пословицамн, в экспреснвнвой форме выражаюшчнмн положнтельную оценку последнего весеннего месяца: *Маі – і пад кустом раі; Прншоў маі – і пад кустом раі; У маі, як у раі*.

Такнм образом, последовательность объедннення пословиц о временах года раскрываеця системнне сувязн даннх паремнологнческнх едннц н делаеця более понятной для пользователя сводного электронного словаря логнку осмыслення мнра продуцентамн паремнн.

Список использованной литературы

1 Сводный электронный словарь белорусских пословиц создается в рамках финансируемой темы “Белорусско-русские фразеологические и паремиологические параллели в словаре и интернет-коммуникации”, № государственной регистрации 20212044, дата государственной регистрации 02.06.2021.

2 Прыказкі і прымаўкі : ў 2-х кн. / склад. М. Я. Грынблат ; рэд. А. С. Фядосік. – Мінск : Навука і тэхніка, 1976.

The organization of the thematic group of Belarusian proverbs about the seasons in the consolidated electronic paremiological dictionary is analyzed. The sequence of combining proverbs about winter and spring within this thematic group is described and thereby the internal connection of these paremiological units is revealed.

УДК 821.161.3-1*А.Разанаў:821.163.3-1*М.Рэнджаў

А. Д. ДАКУКІН

(г. Гомель, УА “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны”)

ТВОРЧАСЦЬ МАКЕДОНСКАГА ПАЭТА М. РЭНДЖАВА Ў ПЕРАКЛАДАХ А. РАЗАНАВА

У артыкуле разглядаюцца асаблівасці вершаў македонскага паэта М. Рэнджава, перакладзеных на беларускую мову А. Разанавым. Адзначаецца, што з’яўленню перакладаў паспрыяла асабістае знаёмства абодвух аўтараў, а таксама веданне беларускім пісьменнікам балгарскай мовы, да якой вельмі падобная македонская. Акрамя таго, падкрэсліваецца пэўная блізкасць эстэтычных поглядаў названых творцаў, блізкае разуменне імі спецыфікі паэтычнага мастацтва, схільнасць да эксперыменту з тэкстам.

Як вядома, Алесь Разанаў праявіў сябе не толькі аўтарам арыгінальных твораў, але і таленавітым перакладчыкам. Паэт, у прыватнасці, звяртаўся да вялікай колькасці славянскіх моў. Так, яшчэ ў часы студэнцтва, ён зацікавіўся балгарскай культурай. Паспрыяў гэтаму Н. Гілевіч, які быў у будучага пісьменніка выкладчыкам і куратарам групы ў БДУ. Адпаведна, А. Разанаў вывучыў балгарскую мову і дасканала ёю валодаў, таму шмат перакладаў. Нам важна, што балгарская з’яўляецца вельмі блізкай да македонскай (іншы раз македонскую мову нават разглядаюць як дыялект першай). У 1990-я гг. перакладчык якраз і звярнуўся да македонскай літаратуры, а менавіта да вершаў М. Рэнджава.

А. Разанаў актыўна ўдзельнічаў у сустрэчах пісьменнікаў розных краін, наведваў перакладчыцкія семінары, кніжныя кірмашы, прэзентацыі новых выданняў і іншыя падобныя мерапрыемствы. Аўтар здзейсніў творчыя падарожжы ў Германію, Аўстрыю, Швейцарыю, Фінляндыю, Швецыю, Македонію, Славенію, Чэхію, Польшчу. У час наведвання Стружскіх вечароў паэзіі (Македонія, 1992) А. Разанаў знаёміцца з македонскім паэтам Міхаілам Рэнджавым (1936 г. н.), творчасці якога прысвячае матэрыял у адным з нумароў часопіса “Крыніца”, дзе тады працаваў, і змяшчае там уласныя пераклады вершаў паўднёvasлавянскага аўтара [1].

У матэрыяле часопіса А. Разанаў паведамляе, што даўно цікавіўся “феноменам македонскай паэзіі” [1, с. 66], і адзначае пэўнае падабенства паміж лёсамі Македоніі і Беларусі. Пісьменнік называе плямёны драгавітаў, смалянитаў, сагудатаў, з якіх узніклі македонцы, і згадвае літоўскае найменне беларусаў – гуды. Балканская краіна ўтварылася ў 1991 г. пасля першага распаду Югаславіі, Беларусь у гэты час таксама апынулася ў новых умовах існавання, “дрэйфавала” [1, с. 68], шукаючы сваё месцазнаходжанне. Дадамо, што македонская мова і літаратура на ёй атрымалі сваё паўнавартаснае развіццё толькі ў XX ст. Яшчэ звернем увагу